

**SZKOŁA MUZYCZNA I STOPNIA NR 1
IM. STANISŁAWA WIECHOWICZA
W KRAKOWIE**

PROGRAM NAUCZANIA
dla
SZKOŁY MUZYCZNEJ I STOPNIA

PRZEDMIOT GŁÓWNY - SKRZYPCE

Opracowany przez mgr Krzysztofa Podniesińskiego
na podstawie:
Programu Nauczania dla Szkoły Muzycznej I stopnia
Wydanego przez Ministerstwo Kultury i Sztuki
Warszawa 1997 r.

Podstawa prawna:

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 15 grudnia 2016 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa artystycznego w publicznych szkołach artystycznych (Dziennik Ustaw z 2016 r. Poz. 2248)

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 31 sierpnia 2016 r. w sprawie ramowych planów nauczania w publicznych szkołach i placówkach artystycznych (Dz. U. z 2016 r. poz. 1408)

Statut Szkoły Muzycznej I Stopnia Nr 1 im. Stanisława Wiechowicza w Krakowie.

SPIS TREŚCI

I. CELE I ZADANIA DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZE .	4
Cele nauczania gry na skrzypcach w szkole muzycznej I stopnia .	6
II. MATERIAŁ NAUCZANIA	7
Klasa pierwsza	7
Klasa druga	9
Klasa trzecia	13
Klasa czwarta	17
Klasa piąta	
Klasa szósta	27
III. KOMENTARZ DO PROGRAMU	32
Przygotowawcze grupy przedszkolne — zadania i organizacja zajęć	34
IV. UWAGI O REALIZACJI MATERIAŁU NAUCZANIA	
V. ORGANIZACJA I METODY NAUCZANIA	40
1 . Nauczanie indywidualne	40
2. Praca domowa ucznia	41
3. Organizacja roku szkolnego	42
4. Rola i kryteria oceny ucznia	43
	44
VI. LITERATURA PRZEDMIOTU	

I. CELE I ZADANIA DYDAKTYCZNO - WYCHOWAWCZE

Nauczanie gry na skrzypcach, jako przedmiot główny w szkole muzycznej I stopnia, jest jednym z najważniejszych czynników muzycznego rozwoju ucznia i podstawowym elementem wykształcenia muzycznego, pozwalającym na określenie przydatności absolwenta do dalszego kształcenia na szczeblu zawodowym. Ponadto, nauka gry na instrumencie przygotowuje ucznia do muzykowania zespołowego oraz pozwala na wykorzystanie wykształcenia muzycznego do czynnego uczestnictwa w życiu muzycznym, m. in. w ruchu amatorskim, w przypadku, gdy absolwent nie podejmie dalszej nauki w kierunku zawodowym.

Sześcioletni okres nauczania gry na skrzypcach w szkole muzycznej I stopnia należy traktować jako nauczanie początkowe. Okres ten stanowi najważniejszy etap w rozwoju skrzypka.

„Nie ma innego instrumentu, którego pełne opanowanie w późniejszym okresie wymagałoby takiej ostrożności i dokładności w początkach jak tego wymagają skrzypce”. (E. Kamilarow)

Nauczanie w tym okresie musi być precyzyjnie przemyślane, zaplanowane i realizowane. Nie zaniedbując rozwoju muzycznego dziecka należy dbać o jego wszechstronny rozwój techniczny „zaniedbanie któregośkolwiek z problemów technicznych na tym etapie nauki może w pewnych okolicznościach stanowić dla grającego kajdany, które wlecze on z sobą przez całe życie”. (C. Flesch)

W ostatnich latach nauki w szkole muzycznej I stopnia dokonuje się pierwsza i najważniejsza selekcja zawodowa: uczniowie z błędami w aparacie gry i mniej zaawansowani technicznie, mimo potencjalnych zdolności tracą szansę na zawodową karierę instrumentalną.

Nauczanie gry na skrzypcach w szkole muzycznej I stopnia stawia przed nauczycielem duże wymagania, zarówno w zakresie znajomości problemów instrumentalnych oraz metod nauczania, jak i znajomości psychiki dziecka. Początki nauczania wymagają właściwych metod pracy z dziećmi. Należy pamiętać, iż „dziecko, to nie jest mały dorosły”. (Debessé)

Ostatnie lata nauki wnoszą do gry momenty wirtuozowskie, prawie wszystkie elementy techniki oraz dużą ekspresję.

Współczesna psychologia wskazuje na przyspieszenie rozwoju dzieci, tak zwaną akcelerację. Zjawisko to występuje także w zakresie nauczania instrumentalnego. Nie wolno opóźnić tego rozwoju ani dopuścić do powstania i zakorzenienia błędów. Należy wykorzystać okres szkoły I stopnia dla intensywnego rozwoju, zwłaszcza technicznego. Nie chodzi tu o forsowanie programu, co byłoby błędem pedagogicznym lecz intensyfikowanie procesu nauczania.

Intensyfikacja procesu nauczania polega między innymi na:

- właściwym doborze materiału nauczania,
- maksymalnym wykorzystaniu czasu lekcji,
- wdrażaniu ucznia do świadomej, samodzielnej pracy,
- umiejętnym dopingowaniu do ćwiczenia.

„Trzeba wprowadzać wcześniej do nauki wszystkie elementy techniczne”. (T. Wroński)

Od początku wprowadzamy do nauki prawie wszystkie problemy techniki, w odpowiedniej dla dziecka formie. Również w dalszym rozwoju nie wolno zaniedbać ani przeoczyć żadnego elementu.

Jak wspomniano wyżej, szkoła muzyczna I stopnia zarówno umuzykalnia uczniów jak i przygotowuje ich do dalszych studiów. Ta dwoistość zadań szkoły stawia przed nauczycielem obowiązek dobrego rozeznania w możliwościach rozwojowych uczniów. Nauczyciel musi umiejętnie podchodzić do obydwu grup: od zdolnych więcej wymagać, dopingować do intensywnej pracy, wnikliwie oceniać; mniej zdolnych i mniej pilnych zachęcać do pracy, pochwalić każdy, choćby niewielki ich sukces, wdrażać do uczestnictwa w życiu muzycznym szkoły, do udziału w zespołach i popisach.

Program niniejszy stanowi pomoc dla nauczyciela i wskazuje zarówno najważniejsze problemy, jak również odpowiednią literaturę. Uzdolnieni uczniowie mogą realizować program z wyprzedzeniem. Uczniowie, którzy realizują pro-program nauczania bez zwiększonego wymiaru

lekcji instrumentu głównego, mogą kończyć szkołę z programem klasy piątej. Należy jednak brać pod uwagę to, że wszelkie zakłócenia w realizacji programu poszczególnych klas, mogą utrudnić lub uniemożliwić uczniowi naukę w szkole II stopnia. Nauczyciel musi rzetelnie i odpowiednio wcześniej informować takich uczniów oraz ich rodziców o tym, iż mają nikłe szanse (lub nie mają szans) na dalsze kształcenie zawodowe w zakresie gry na skrzypcach.

Wielkim problemem staje się obecnie zmobilizowanie dziecka do ćwiczenia. Wszystko je od ćwiczenia odciąga: telewizja, video, radiomagnetofon, komputer, zabawki mechaniczne, itp. Rodzice muszą współpracować z nauczycielem i dbać, aby dzieci ćwiczyły odpowiednią ilość czasu. Nauczyciel zaś powinien oddziaływać na swych uczniów poprzez osobisty przykład, atmosferę lekcji, dobrą organizację procesu nauczania i właściwą organizację roku szkolnego. Nauczyciel musi wykazywać entuzjazm do muzyki i wszystkiego co wiąże się z grą skrzypcową, bowiem „nie może zapalać ten, kto sam nie płonie”. Umiejętne mobilizowanie uczniów do ćwiczenia, ich zapał i wytrwałość w pracy, wykorzystanie ich zdolności i niedopuszczenie do powstawania błędów będzie świadectwem mistrzostwa pedagoga.

CELE NAUCZANIA GRY NA SKRZYPCACH W SZKOLE MUZYCZNEJ I STOPNIA:

- rozwijanie muzykalności ucznia oraz pogłębianie jego zamiłowania do muzyki,
- a w szczególności do gry na skrzypcach;
- rozwijanie wyobraźni muzycznej i wrażliwości na środki wyrazu muzycznego w grze skrzypcowej;
- rozwijanie podstaw techniki instrumentalnej, odtwórczej pamięci muzycznej
- i opanowania estradowego;
- kształcenie umiejętności interpretacyjnych z uwzględnieniem stylu, formy i charakteru utworu;
- praktyczne opanowanie repertuaru w zakresie przewidzianym w niniejszym programie;
- rozwijanie samodzielności ucznia w zakresie odczytywania tekstu utworu i jego prawidłowej realizacji na instrumencie;
- wdrażanie ucznia do systematycznej i samodzielnej pracy w domu;
- zaszczepienie zamiłowania do muzykowania zespołowego, rozwijanie umiejętności czytania nut i gry *a vista*;
- przygotowanie do dalszego kształcenia w szkole muzycznej II stopnia.

II. MATERIAŁ NAUCZANIA

Klasa pierwsza

Zadania techniczne i muzyczne

Dobranie odpowiedniej wielkości skrzypiec i smyczka. Sprawdzenie formy podstawka: struny powinny być rozłożone niezbyt szeroko oraz bliżej gryfu. Nazwy części skrzypiec i smyczka należy wprowadzać w miarę potrzeby porozumiewania się z uczniem. Rozśpiewanie i umuzykalnienie ucznia. Rozwijanie wyobraźni muzycznej. Nauczenie śpiewania z pamięci prostych piosenek z tekstem, granych później na instrumencie ze słuchu i z nut. Śpiewanie i rozpoznawanie interwałów. Rozluźnienie organizmu i adaptacja do instrumentu ruchy manipulacyjne. Rozwijanie wyobraźni i świadomości ruchowej - ruchy imitujące grę. Ćwiczenia przygotowawcze i opanowanie układu gry lewej i prawej ręki. Stawianie palców lewej ręki oraz prowadzenie smyczka - ruchy świadomie kierowane. Granie ze słuchu prostych piosenek *pizzicato* i smyczkiem, z rozpoczynaniem od różnych dźwięków i palców (transpozycja). Czytanie nut i gra z nut. Różne układy palców w I pozycji. Łatwe formy chromatyki. Ruchy zmian pozycji na flażoletach naturalnych. Zmiany pozycji z I do III tym samym palcem w piosenkach ze słuchu i z nut. Prostolinijne, równoległe do podstawka prowadzenie smyczka i wydobywanie ładnego dźwięku. Prawidłowa pulsacja. Wartości nut: półnuta, ćwierćnuta, ósemka. *Detaché*: umiejętność gry całym smyczkiem, górną połową i dolną połową. Naprzemienna praca smyczka: całym smyczkiem - górną połową - całym smyczkiem - dolną połową. *Uwaga. szczególnie czuwać nad pracą prawej ręki w dolnej części smyczka i przy żabce*. Zmiana strun *detaché* — elementy techniki przygotowawczej prawej ręki. *Legato* do czterech nut. Gra na dwóch strunach, łatwe dwudźwięki z pustą struną. Rozpoznawanie brzmienia czystych kwint i próby strojenia maszynkami. Gamy durowe i pasaże w obrębie jednej oktawy do 3 znaków. Najprostsze gamy molowe, rozpoczynane od pustych strun: a, d, g. Gamy durowe dwuoktawowe: G, A, B, (C). Naczelne zadanie nauczania początkowego: niedopuszczenie do powstania napięć w organizmie.

Formy organizacji zajęć

Obok tradycyjnej formy nauczania indywidualnego zaleca się prowadzenie zajęć grupowo — najlepiej po dwóch uczniów o zbliżonym poziomie zdolności. Lekcje grupowe nie mogą trwać dłużej niż 60 minut.

W klasach I — III zaleca się również udział uczniów w zespołach skrzypcowych. Forma i program zajęć powinny być dostosowane do wieku i poziomu uczniów. Po krótkim okresie rozśpiewania i umuzykalnienia uczniowie mogą grać *unisono* piosenki z pamięci, także piosenki na dwa i więcej głosów, jak również łatwe melodie i utwory z nut.

Zajęcia w zespole skrzypcowym dają uczniom wiele radości i urozmaicają żmudne początki nauki. Przyspieszają także proces umuzykalniania uczniów i rozwijania ich umiejętności instrumentalnych i muzycznych.

MATERIAŁ NAUCZANIA

1. Gamy

Z. Feliński: Nauka gam i zmian pozycji, cz. I.

W. Krotkiewski: Gamy i pasaże na skrzypce, cz. I.

2. Szkoły i ćwiczenia

- Z. Feliński, E. Górski, J. Powroźniak: *Szkola gry na skrzypcach, cz. I*
- Z. Jahnke: *Ćwiczenia przygotowawcze*
- J. Jarzębski: *Szkola na skrzypce, cz. I*
- A. Cofalik: *Szkola na skrzypce cz. I*

3. Etiudy

- F. Wohlfahrt: *Etiudy op. 45 /łatwiejsze/, Etiudy op. 74 /łatwiejsze/.*
- I. Dubiska: *Wybór etiud w I pozycji /łatwiejsze/.*

4. Koncerty

- K. Krejci: *Concertino h-moll.*
- F. Kuchler: *Concertino G-dur op. 11.*
- O. Rieding: *Koncert h-moll op. 35*
- J. Stasica: *Concertino G-dur*

5. Zbiory utworów

- Ch. Dancla: *Mała szkola melodii op. 123 (łatwiejsze)*
- K. Fortunatow: *Junyj Skripacz (Młody skrzypek), cz. I.*
- I. Garztecka: *Mały skrzypek (10 tańców i piosenek ludowych).*
- S. Herman, W. Walentynowicz: *Lubię grać (łatwiejsze).*
- S. Majkapar: *Bagatele.*
- J. Powroźniak: *Znam piosenek pięknych sto, cz. I.*
- K. Predel: *Na skrzypczkach (5 łatwych utworów).*
- T. Zacharina: *Zbiorek tańców i melodii /łatwiejsze/.*
- E. Iwan: *Ładnie gram na skrzypcach*
- A. Cofalik: *W Zoo*
- D. Obijalska: *Skrzypiące nutki*

MINIMUM MATERIAŁU DO OPRACOWANIA W CIĄGU ROKU SZKOLNEGO

1. Gamy w obrębie I pozycji do trzech znaków przykluczowych
2. Cztery etiudy o zróżnicowanych problemach technicznych
3. Jeden koncert (część pierwsza).
4. Dwa utwory z towarzyszeniem fortepianu

GZAMIN PRZEJŚCIOWY DO KLASY DRUGIEJ

1. Gama i pasaże w obrębie pierwszej pozycji

2. Etiuda
3. Koncert (część pierwsza) lub utwór z towarzyszeniem fortepianu

Klasa druga

Zadania techniczne i muzyczne

Dalsza praca nad układem lewej i prawej ręki. Zwiększenie wymagań w zakresie intonacji, brzmienia dźwięku oraz rytmu. Kontynuowanie przejść na flażolety naturalne w wyższych pozycjach. Wprowadzenie pozycji II i III. Transponowanie znanych piosenek do innych pozycji. Powtarzanie łatwych utworów z wykorzystaniem pozycji (przykład — Zacharina: *Zbiorek tańców i melodii* — palcowanie dolne). Rozpoczęcie pracy nad biegłością. Granie szesnastek *detaché* i *legato*. Kontynuowanie ćwiczeń z chromatyką. Ruchy poszerzania układu palców (ekstensja) do kwarty zwiększonej i kwinty czystej. Łatwe dwudźwięki, głównie z pustymi strunami. Zastosowanie dwudźwięków w znanych już piosenkach. Doskonalenie ruchów naprzemiennych smyczka: całym smyczkiem — końcem smyczka — całym smyczkiem — przy żabce (przykład etiud — Wohlfahrt: Op. 45 nr 4, 13, 14). Czuwanie nad pracą prawej ręki przy żabce. *Legato* do ośmiu dźwięków. Początek pracy nad *martelé*. Elementy techniki przygotowawczej prawej i lewej ręki (o technice przygotowawczej patrz: komentarze metodyczne do etiud nr 6 i 7 R. Kreutzera, red. E. Umińska, T. Wroński, PWM, Kraków). Rytm bardziej skomplikowane: ćwierćnuta z kropką i ósemka, ósemka i dwie szesnastki, triola ósemkowa. Wprowadzanie elementów vibracji: ruchy vibracyjne z oparciem ręki o pudło w III i IV poz. oraz w I poz. (O nauczaniu vibracji patrz: Literatura przedmiotu nr 9 i 10). Synkopa: ósemka-ćwierćnuta-ósemka. Rozszerzanie zakresu dynamiki: *piano*, *mezzoforte*, *forte*. Gamy durowe i molowe oraz pasaże do 3 znaków przykluczowych z wykorzystaniem III pozycji. Samodzielne strojenie instrumentu (maszynkami).

MATERIAŁ NAUCZANIA

1. Gamy

- Z. Feliński: Nauka gam i zmian pozycji, cz. I.
Z. Jahnke: Studium gam.
W. Krotkiewski: Gamy i pasaże na skrzypce, cz. I.
A. Cofalik: Szkoła na skrzypce cz. I

2. Szkoły i ćwiczenia

- Z. Feliński, E. Górski, J. Powroźniak: *Szkoła gry na skrzypcach*, cz. I (dokończenie) cz. II.
J. Jarzębski: *Szkoła na skrzypce*, cz. I /dokończenie/, cz. II.
W. Krotkiewski: Ćwiczenia na prawą rękę.
J. Mieksin, Z. Ostalczyk: *Łatwe dwudźwięki /prostsze ćwiczenia/*.
H. Schradieck: *Ćwiczenia palcowe*, z. I (łatwiejsze).

3. Etiudy

- I. Dubiska: Wybór etiud w I pozycji (cd.)
- K. Fortunatow: Etiudy na zmiany pozycji.
- H. E. Kayser: Etiudy op. 20, cz. I.
- F. Wohlfahrt: Etiudy op. 45 (cd), Etiudy op. 74 (cd)

4. Koncerty

- O. Rieding: Koncert h-moll op. 35, Koncert G-dur op. 34.
- A. Komarowski: Concertino G-dur.
- H. Sitt: Concertino uczniowskie nr 1 C-dur.
- J. Stasica – Concertino G-dur

5. Utwory biegiłościowe

- P. Czajkowski: Zabawa w koniki (6 z.
- S. Herman: Taniec krasnoludków (9).
- W. Walentynowicz: Leśny strumyk (9).

6. Utwory dwudźwiękowe

- Piosenki w układzie dwudźwiękowym.
- J. B. Lully: *Gawot i musette* (12).

7. Utwory różne

- J. S. Bach: *Marsz D-dur* (6), *Gawot D-dur* (12) i (11 z. II).
- N. Bakłanowa: *Mazurka*.
- L. van Beethoven: *Menuet C-dur* (14).
- G. B. Buononcini: *Rondeau D-dur* (12).
- Ch. Dancla: *Mała szkoła melodii* (3).
- Ch. W. Gluck: *Wesoły korowód G-dur* (14).
- J. A. Hasse: *Zwei Tänze: Bourree A-dur, Menuet a-moll* (1 z. 1).
- W. A. Mozart: *Andante grazioso A-dur* (11 z. II).
- J. Ph. Rameau: *Menuet g-moll* (14).
- G. Ph. Telemann: *Allegretto G-dur* (11 z. II).

* U w a g a ! Cyfry W nawiasach obok tytułów utworów wskazują numer kolejny w spisie zbiorów utworów.

8. Zbiory utworów

1. Alte Mister für junge Spieler (Budapest), z. I.
2. G. Bacewicz: Łatwe utwory, z. I.
3. Ch. Dancja: Mała szkoła melodii **op.** 123.
4. H. Dunicz: Grające świerszcze, z. I.
5. K. Fortunatow: Junyj skripacz (Młody skrzypek), Cz. i. (zbiór drobnych utworów, etiud i duetów dla klasy I i II); Chrestomatija pedagogicznego repertuara, cz. I (utwory dla klasy I i II).
6. I. Garztecka, S. Jarzębski: Utwory skrzypcowe sławnych kompozytorów, z. I.
7. I. Garztecka: Mały skrzypek (10 tańców i piosenek ludowych), z. I.
8. A. Goedicke: 10 Utworów na skrzypce z fortepianem **op.** 80.
9. S. Herman, W. Walentynowicz: Lubię grać (utwory skrzypcowe w I pozycji).
10. W. Krotkiewski: Młody muzyk.
11. J. Powroźniak: Mały solista, z. II.
12. J. Rakowski: Z dawnych czasów.
13. W. Szut: Czastuszki.
14. T. Zacharina: Zbiorek tańców i melodii.
15. D. Obijalska – Skrzypiące nutki
16. E. Iwan – Ładnie gram na skrzypcach
17. A. Cofalik – W Zoo

PROBLEMOWY MATERIAŁ TECHNICZNY

Pozycje i zmiany pozycji

Ruchy zmian pozycji na флазоletach naturalnych. Proste formy gry w pozycjach II i III. Transponowanie piosenek do pozycji. Łączenie pozycji I-II-III przez pustą strunę oraz tym samym palcem.

II pozycja

- Z. Feliński, E. Górski, J. Powroźniak: *Szkoła gry na skrzypcach*, cz. II, nr 101 - 105.
K. Fortunatow: Etiudy na zmiany pozycji, nr 1, 2, 6.
F. Wohlfahrt: *Etiudy** **op.** 45 (PWM), s. 26, 27.

III pozycja

- Z. Feliński, E. Górski, J. Powroźniak: *Szkoła gry na skrzypcach*, cz. II, s. 13 - 28 (łatwiejsze).

* Uwaga ! Numeracja etiud jest podana według wydawnictwa PWM.

Z. Feliński: *Nauka gam i zmian pozycji*, s. 9, 10, 11.

K. Fortunatow: *Etiudy na zmiany pozycji*, nr 9, 10, 11 (fragmenty łatwiejsze).

F. Wohlfahrt: *Etiudy op. 45*, nr 3 I i dalej do wyboru, *Etiudy op. 74*, nr 25 i dalej do wyboru.

Łączenie pozycji I-II-III — ciąg dalszy wskazanego wyżej repertuaru.

Rozwijanie biegłości

Z. Feliński, E. Górski, J. Powroźniak: *Szkoła gry na skrzypcach*, cz. 1, nr 159, 173, 175, 181, 199.

H. Schradieck: *Ćwiczenia palcowe*, nr 1, 3, 6 (fragmenty).

Wprowadzanie dwudźwięków

Z. Feliński, E. Górski, J. Powroźniak: *Szkoła gry na skrzypcach*, cz. 1, nr 163, 164, 165, 166, 167, 194.

Z. Feliński: *Nauka gam i zmian pozycji*, z. 1, s. 30, 31, 33.

J. Mieksin, Z. Ostalczyk: *Łatwe dwudźwięki*, nr 1 -14.

MINIMUM MATERIAŁU DO OPRACOWANIA W CIĄGU ROKU SZKOLNEGO

1. Gamy i pasaże z pamięci.
2. Szesnaście etiud o zróżnicowanych problemach technicznych.
3. Koncert (część pierwsza)
4. Cztery utwory z towarzyszeniem fortepianu.

EGZAMIN PRZEJŚCIOWY DO KLASY TRZECIEJ

1. Gama i pasaże
2. Etiuda
3. Koncert (część pierwsza)
4. Utwór z towarzyszeniem fortepianu.

Klasa trzecia

Zadania techniczne i muzyczne

Utrwalanie pozycji II i III. Łatwe wejścia do V pozycji na strunie E i A. Etiudy pasażowe *detaché* i *legato*. Rozwijanie biegłości: proste tryle, wprawki, etiudy i utwory biegłościowe. Chromatyka i poszerzanie układu palców (ekstensja) do kwinty czystej. Dwudźwięki: oktawy ze zmianą pozycji (najłatwiejsze). Pojedyncze, łatwe seksty i tercje. Gra kwintami czystymi na dwóch strunach. Łatwe akordy (*pizzicato* i smyczkiem). Flażolety naturalne. *Pizzicato* lewą ręką (z pustą struną). *Detaché*, *matrelé*, *portato*. Podwójne *detaché* (przygotowanie do *sautille*). *Legato*, *legato* przez struny oraz *arpeggio - legato*. *Staccato* pod łukiem — dwie, trzy, cztery nuty. Nauka vibracji (zaleca się rozpoczynanie nauki vibrato od III pozycji). Stosowanie vibracji w utworach mocniejszymi palcami (3 i 2) na dłuższych dźwiękach: półnuty, synkopy

(wygodniej w III pozycji). Gamy durowe i molowe oraz pasaże do 4 znaków przykluczowych, w pozycjach i ze zmianami pozycji z zastosowaniem smyczkowań i rytmów (w obrębie 2 oktaf). Samodzielne strojenie skrzypiec. Rozróżnianie muzyki ludowej klasycznej.

MATERIAŁ NAUCZANIA

1. Gamy

Z. Feliński: Nauka gam i zmian pozycji, cz. I (cd.)

Z. Jahnke: Studium gam.

W. Krotkiewski: Gamy i pasaże na skrzypce, cz. II (łatwiejsze).

2. Szkoły i ćwiczenia

Z. Feliński, E. Górski, J. Powroźniak: *Szkoła gry na skrzypcach*, cz. II.

J. Powroźniak: *Szkoła gry na skrzypcach*, cz. II.

J. Jarzębski: *Szkoła na skrzypce*, cz. III.

Z. Jahnke: Ćwiczenia w pozycjach

W. Krotkiewski: Ćwiczenia na prawą rękę, Ćwiczenia zmian pozycji na skrzypcach.

J. Mieksin, Z. Ostalczyk: *Łatwe dwudźwięki*.

H. Schradieck: *Ćwiczenia palcowe*, z. I (cd. poz. 1, II, III).

A. Cofalik – Skrzypcowe ABC

3. Etiudy

I. Dubiska: Wybór etiud w I pozycji.

K. Fortunatow: Etiudy na zmiany pozycji.

H. E. Kayser: Etiudy **op.** 20, cz. I i II.

J. F. Mazas: Etiudy op. 36, **cz.** I (fragmenty łatwiejsze).

F. Wohlfahrt: Etiudy op. 45 (cd), Etiudy op. 74 (cd).

P. Wójtowicz – Etiudy – “Czerwone jabłuszko”

4. Koncerty

A. Huber: Concertino F-dur op. 7.

A. Janszynow: Concertino op. 35 (w stylu rosyjskim).

F. K  chler: Concertino D-dur op. 15.

St. Mach: Concertino A-dur op. 60.

O. Rieding: Koncert D-dur op. 36.

F. Seitz: Koncert uczniowski G-dur op. 13.

A. Vivaldi: Koncert G-dur op.7 nr 2, PWM, Krak  w.

5. Utwory biegiściowe

G. Bacewicz: *Preludium* (2 z. 1), *Scherzino* (2 z. 1).
S. Herman, W. Walentynowicz: *Tarantella* (5).
W. Krotkiewski: *Etiuda* (6), *Strumyczek* (6).

6. Utwory dwudźwiękowe

W. Krotkiewski: *Polowanie* (6).

7. Utwory różne

J. S. Bach: *Gawot F-dur* (4 z. II), *Musette* (4 z. II).
P. Czajkowski: *Smutna pieśń*.
J. Haydens: *Serenada* op. 21.
G. F. Handel: *Bourree*.
F. Mendelssohn: *Marsz weselny*.
F. Neruda: *Kołysanka słowiańska*.
F. Schubert: *Menuet B-dur* (4 z. 1).
G. Tartini: *Sarabanda g-moll* (6) i (1 z. 1).

8. Zbiory utworów

1. Alte Meister für junge Spieler, z. 1, Budapest.
2. G. Bacewicz: Łatwe utwory, z. I.
3. H. Dunicz: Grające świerszcze, z. II.
4. I. Garztecka, S. Jarzębski: Utwory skrzypcowe sławnych kompozytorów, z. I i II.
5. S. Herman, W. Walentynowicz: Lubię grać.
6. W. Krotkiewski: Młody muzyk.
7. M. Popławski: Łatwe utwory na skrzypce /łatwiejsze/.
8. H. Purceil: Utwory na skrzypce z fortepianem.
9. J. Rakowski: Z dawnych czasów.
10. F. Rybicki: Suita dziecięca op. 58.
11. D. Obijalska – Skrzypiące nutki

PROBLEMOWY MATERIAŁ TECHNICZNY

Pozycje i zmiany pozycji

Utrwalanie pozycji II i III oraz ich połączeń. Zmiany pozycji w górę i w dół różnymi palcami.
Proste wejścia do V pozycji na strunie E i A.

Z. Feliński, E. Górski, J. Powroźniak: *Szkola gry na skrzypcach*, cz. II, nr nr 107, 110, 115, 116

/inne do wyboru).

K. Fortunatow: *Etiudy na zmiany pozycji*, nr nr 21 - 32 (wybór).

F. Wohlfahrt: *Etiudy op. 74*, nr nr 30, 32.

Rozwijanie biegłości

Z. Feliński, E. Górski, J. Powroźniak: *Szkoła gry na skrzypcach*, cz. II, nr nr 22, 43.

I. Dubiska: *Wybór etiud w I pozycji*, nr 26a, b.

H. Schradieck: *Ćwiczenia palcowe*, nr nr 1, 3, 6 (fragmenty).

F. Wohlfahrt: *Etiudy op. 45*, nr nr 18, 25, 29.

Dwudźwięki

Z. Feliński, E. Górski, J. Powroźniak: *Szkoła gry na skrzypcach*, cz. II, nr nr 1 - 5.

J. Mieksin, Z. Ostalczyk: *Łatwe dwudźwięki*, nr 15 - 30 (dalej gamy z dwudźwiękami do wyboru).

F. Wohlfahrt: *Etiudy op. 45*, nr 28

Duety

G. Bacewicz: Łatwe duety.

J. Gebauer: Duety **op. 10**.

F. Mazas: Łatwe duety.

J. Pleyel: Duety op. 8 i op. 6.

R. Twardowski: Fantazja polska.

MINIMUM MATERIAŁU DO OPRACOWANIA W CIĄGU ROKU SZKOLNEGO

1. Gamy i pasaże z pamięci.
2. Szesnaście etiud o zróżnicowanych problemach technicznych.
3. Dwa koncerty (głównie pierwsze części),.
4. Cztery utwory z towarzyszeniem fortepianu.

EGZAMIN PRZEJŚCIOWY DO KLASY CZWARTEJ

1. Gama i pasaże w obrębie trzech pozycji
2. Etiuda z uwzględnieniem zmian pozycji
3. Koncert (część pierwsza)
4. Utwór z towarzyszeniem fortepianu

Klasa czwarta

Zadania techniczne i muzyczne

Dalsze utrwalanie pozycji I - III oraz ich zmian. Pozycja IV i V. Proste wejścia do pozycji VI i VII na strunie E. Etiudy na zmiany pozycji I - V i etiudy pasażowe. Zmiany pozycji grupami dźwiękowymi. Dalsza praca nad biegiem — *detaché* i *legato*. Lekkie, podwójne *detaché* (przygotowanie do *sautille*). Chromatyka i ekstensja. Ćwiczenia i etiudy dwudźwiękowe. Zwrócenie uwagi na trudne dwudźwięki: sekstę wielką 3 i 4 palcem oraz tercję małą 4 i 2 palcem (odpowiednie wprawki i ćwiczenia). Proste dwudźwięki w pozycjach (III). Ćwiczenia i etiudy oktawowo. Gamy dwudźwiękowe ze zmianami do III pozycji: oktawy, seksty, tercje w tempie wolnym, z przerwami i techniką przygotowawczą (zob. Z. Feliński: *Nauka gam i zmian pozycji*, cz. 1, s. 34 -38). Akordy. Łamanie akordów. Doskonalenie vibracji wszystkimi palcami (1 - 4). Smyczkowania:

martelé (szybsze i z vibracją), podwójne *detaché*, *staccato* pod lukiem, łatwe *spiccato* i *ricochet*. *Legato* przez struny. Dynamika od *pianissimo* do *fortissimo*. Praca nad kształtowaniem dźwięku i różnorodną artykulacją. *Pizzicato* lewą i prawą ręką. Flażolety. Gamy durowe i molowe do 4 znaków oraz pasaże z uwzględnieniem V pozycji. Smyczkowania i rytmy. Korzystanie ze źródeł i pomocy naukowych: metronom, słowniczek muzyczny, encyklopedia, internet.

MATERIAŁ NAUCZANIA

1. Gamy

Z. Feliński: *Nauka gam i zmian pozycji*, cz. I (cd) i cz. II /łatwiejsze/.

Z. Jahnke: *Studium gam*.

W. Krotkiewski: *Gamy i pasaże na skrzypce*, cz. II (cd).

2. Szkoły i ćwiczenia

Z. Feliński, E. Górski, J. Powroźniak: *Szkoła gry na skrzypcach*, cz. II (dokończenie).

J. Jarzębski: *Szkoła na skrzypce*, cz. III (pozycje IV i VI).

Z. Jahnke: *Ćwiczenia w pozycjach IV i VI*.

W. Krotkiewski: *Ćwiczenia naprawą rękę, Ćwiczenia zmian pozycji na skrzypcach*. J. Mieksin, Z. Ostalczyk: *Łatwe dwudźwięki na skrzypce*.

H. Schradieck: *Ćwiczenia palcowe*, z. I I (. poz. I – VI).

O. Ševčík: *40 Wariacji, Doppelgriff Vorstudien* op. 9 (ćwiczenia dwudźwiękowe, najłatwiejsze), *Lagenwechsel* op. 8 (zmiany pozycji I – VI).

3. Etiudy

I. Dubiska: Wybór etiud skrzypcowych z w I pozycji.

K. Fortunatow: Etiudy na zmiany pozycji.

H. E. Kayser: Etiudy **op.** 20, (cd).

W. Krotkiewski: Etiudy w II i IV pozycji (łatwiejsze).

J. F. Mazas: Etiudy op. 36, cz. I.

F. Wohlfahrt: Etiudy op. 45, Etiudy op. 74.

P. Wójtowicz – Etiudy “Czerwone jabłuszko”

4. Koncerty

G. Bacewicz: *Concertino*.

A. Bloch: *Concertino* op. 31.

A. Komarowski: *Koncert A-dur* nr 2.

F. K  chler: *Koncert D-dur* op. 12.

A. Lasoń: *Concertino w dwóch częściach*.

O. Rieding: *Koncert a-moll* op. 21 (w stylu w  gierskim), *Koncert G-dur* op. 24,
Koncert D-dur op. 25.

H. Sitt: *Koncert* op. 93, *Koncert* op. 102.

5. Utwory bie  łościowe

A. Ariosti: *Allegro* (8).

C. B  hm: *Perpetuum mobile*.

G. F. H  ndel: *Preludium G-dur* (M. 5).

D. Kabalewski: *Etiuda*.

W. Krotkiewski: *Perpetuum mobile* (5).

M. Pop  awski: *Tarantella* (6).

M. Rubinstein: *Ko  owrotek (Pri  tka)*.

6. Utwory dwudźwiękowe

Ch. Dan  la: *Wariacje na temat Weigla* op. 89 nr 5.

A. Moffat: *Bourree*.

7. Utwory różne

A. Ariosti: *Allegro Es-dur* (8). (wyd. rosyjskie).

L. van Beethoven: *Menuet Es-dur* (1 z. II).

L. Boccherini: *Menuet* (10 z. 1).

W. Boyce: *Matelotte* (1 z. II).

Ch. Dan  la: *Wariacje na temat Paciniego* op. 89 nr. 1.

Ch. W. Gluck: *Gawot* (4 z. III).

W. Kabalewski: *Klowny* (9).

W. Krotkiewski: *Polonez* (5).

G. B. Martini: *Gawot*.

E. Młynarski: *Kołysanka*.

I. J. Paderewski: *Menuet* (7 z. II).

S. Prokofiew: *Gawot* (3 z. II).

C. Saint-S  ens: *  ab  dz*.

A. Simonetti: *Madrygał*.

1. *Alte Meister für junge Spieler*, z. II, Budapest.
2. K. Fortunatow: *Junyj skripacz (Młody skrzypek)*, Cz. ii.
3. I. Garztecka, S. Jarzębski: *Utwory skrzypcowe sławnych kompozytorów*, z. II.
4. F. Jamry, G. Bacewicz: *Mała antologia skrzypcowa*, z. II
- K. Fortunatow: *Etiudy na zmiany pozycji*, nr nr 52 - 56 (fragmenty).
- W. Krotkiewski: *Etiudy w II i IV pozycji*, nr nr 8, 9 (fragmenty).

8. Zbiory utworów

5. W. Krotkiewski: *Młody muzyk*.
6. M. Popławski: *Łatwe utwory na skrzypce*.
7. J. Powroźniak: *To nietrudne*, z. II.
8. J. Rakowski: *Z dawnych czasów*.
9. *Sbornik pies sowietskich kompozytorow* (wydanie rosyjskie).
- 10 *Śpiewające skrzypce*, z. I (opracowanie: W. Doleżał).

PROBLEMOWY MATERIAŁ TECHNICZNY

Pozycje i zmiany pozycji

Zmiany pozycji grupami dźwiękowymi

- F. Wohlfahrt: *Etiudy op. 45*, nr 58 (wzory ćwiczenia), *Etiudy op. 74*, nr 46.
K. Fortunatow: *Etiudy na zmiany pozycji*, nr 30.

Rozwijanie biegłości

- I. Dubiska: *Wybór etiud w I pozycji*, nr nr 29, 30, 31.
K. Fortunatow: *Etiudy* 1.
J. F. Mazas: *Etiudy*, cz. 1, nr nr 13, 19.
H. Schradieck: *Ćwiczenia palcowe*, nr nr 1 - 6 (w szybszym tempie).
F. Wohlfahrt: *Etiudy op. 45*, nr 51.

Dwudźwięki

- Z. Feliński, E. Górski, J. Powroźniak: *Szkoła gry na skrzypcach*, Cz. II, nr nr 6, 7, 71.
Z. Feliński: *Nauka gam i zmian pozycji*, Cz. 1, s. 47(oktawy), s. 34 - 38 — gamy w tercjach i sekstach (grać również gamy w oktawach, poz. I – III).
J. Mieksin, Z. Ostalczyk: *Łatwe dwudźwięki*, s. 15 — gamy chromatyczne, rozdz. III, 5. 16 - 20 — gamy w dwudźwiękach (piosenki do wyboru).
J. F. Mazas: *Etiudy op. 36*, nr 25.
F. Wohlfahrt: *Etiudy op. 74*, nr nr 49, 50 (zaleca się granie etiud w tonacji G-dur).

Duety i tercety

- G. Bacewicz: Łatwe duety.
J. Gebauer: Duety op. 10.
F. Mazas: Duety op. 38, z. I i II.
L. Kwaśnik: Miniatury klasyczne na troje skrzypiec.

MINIMUM MATERIAŁU DO OPRACOWANIA W CIĄGU ROKU SZKOLNEGO

1. Gamy durowe i molowe oraz pasaże do 4 znaków.
2. Dwanaście etiud, o zróżnicowanych problemach technicznych.
3. Dwa koncerty (głównie pierwsze części).
4. Dwa utwory z towarzyszeniem fortepianu.

EGZAMIN PRZEJŚCIOWY DO KLASY PIĄTEJ

1. Gama i pasaże w obrębie pięciu pozycji. Gama durowa w dwudźwiękach.
2. Etiuda z uwzględnieniem piątej pozycji.
3. Koncert, część I.
4. Utwór z towarzyszeniem fortepianu.

Klasa piąta

Zadania techniczne i muzyczne

Pozycje VI i VII. Etiudy na zmiany pozycji i etiudy pasażowe *detaché* i *legato*, zmiany pozycji grupami dźwiękowymi. Wchodzenie do wyższych pozycji na strunie G. Wprawki, etiudy i utwory biegłościowe (*detaché*, *legato*, *sautille*). Chromatyka i ekstensja. Prawidłowa intonacja w utworach do 4 znaków przykluczowych, enharmonia. Ćwiczenia i etiudy dwudźwiękowe. Łatwiejsze dwudźwięki *legato*. Ćwiczenia i etiudy oktawowo. Następstwa równych dwudźwięków. Akordy. Utwory z dwudźwiękami i akordami. Dalsze doskonalenie wibracji, wibracja w wysokich pozycjach. Różnicowanie wibracji w zależności od ekspresji: wibracja wolna, szybka, szeroka, wąska. Doskonalenie różnorodnych smyczkowań i artykulacji. Lekkie smyczki unoszone (Ševčík **op.** 3). Wprowadzenie smyczkowania: *sul tasto*, *sul ponticello*, *col legno*. Flażolety sztuczne (kwartowe). Pojęcie stylu utworu: barokowy, klasyczny, romantyczny, współczesny. Odpowiednie środki wyrazu. Szeroki zakres dynamiki i kulminacje fraz. Gamy durowe i molowe do 4 znaków oraz pasaże. Gamy A-dur i G-dur w trzech oktawach z zastosowaniem zróżnicowanej rytmiki i smyczkowania. Gamy dwudźwiękowe tercje, seksty, oktawy — *detaché* i po 2 *legato*. Gamy i pasaże na jednej strunie.

Rozróżnianie muzyki jazzowej i rozrywkowej.

MATERIAŁ NAUCZANIA

1. Gamy

Z. Feliński: *Nauka gam i zmian pozycji*, cz. I i cz. II.

Z. Jahnke *Studium gam*.

W. Krotkiewski: *Gamy i pasaże na skrzypce*, cz. II.

2. Szkoły i ćwiczenia

Z. Feliński, E. Górski, J. Powroźniak: *Szkola gry na skrzypcach*, cz. II.

J. Jarzębski: *Szkola na skrzypce*, cz. III (pozycje IV i VI).

Z. Jahnke: *Ćwiczenia w pozycjach*.

W. Krotkiewski *Ćwiczenia naprawą rękę, Ćwiczenia zmian pozycji na skrzypcach*.

H. Schradieck *Ćwiczenia palcowe*, z. I.

O. Ševčík: *40 Wariacji* op. 3 (łatwiejsze), *Doppelgriff-Vorstudien* op. 9 (ćwiczenia dwudźwiękowe), *Lagenwechsel* op. 8 (zmiany pozycji).

3. Etiudy

J. Dont: *Etiudy* Op. 27.

K. Fortunatow: *Etiudy na zmiany pozycji*.

H. E. Kayser: *Etiudy* op. 20.

R. Kreutzer: *42 Etiudy*.

J. F. Mazas: *Etiudy* op. 36, cz. I.

F. Wohlfahrt: *Etiudy* op. 45.

P. Wójtowicz – *Etiudy „Czerwone jabłuszko”*

4. Koncerty

J. B. Accolay: Koncert a-moll.

Ch. Dancla: Solo koncertowe nr 1 i 2.

G. Hollander: Koncert szkolny op. 62.

L. Jansa: Concertino D-dur op. 54.

P. Nardini: Koncert e-moll.

F. Seitz: Koncert uczniowski g-moll op. 12, Koncert D-dur op. 15, Koncert op. 38.

A. Vivaldi: Koncert a-moll, Koncert G-dur /oprac. Mostras/.

5. Sonaty

A. Ariosti: *Sonata D-dur* nr 6.

A. Corelli: *Sonata e-moll* op. 5 nr 8, *Sonata A-dur* op. 5 nr 9.

G. F. Händel: *Sonata E-dur*.

6. Utwory bieglosciowe

F. Couperin: *Wiatraczki (4)* (3 z. II).

N. Rakow: *Molto vivace As-dur (5)*.

J. B. Senaille: *Allegretto (6)*.

7. Utwory dwudziętkowe

C. Cui: *Kobza (Wołynka)* op. 50 nr 3 (wyd. ros).

Ch. Dancla: *Wariacje na temat Belliniego* op. 89 nr 3.

R. Glier: *Pastorale* op. 54 nr 2 (wyd. ros).

Milandre: *Menuet (Miniatury skrzypcowe nr 54 wyd. PWM)*.

J. J. Mondoville Tamburyn (wyd. ros.)

8. Utwory różne

L. van Beethoven: *Menuet G-dur (3 z. III)*, *Utwory (oprac. Jampolski — wyd. ros.)*.

J. Duvernoy: *Bolero*.

G. F. Handel: *Aria i Rondinella (3 z. III)*.

J. Haydn: *Menuet (wyd. ros.)*, *Menuet D-dur (3 z. III)*.

K. Kurpiński, K. Sikorski: *Polonez*.

Z. Noskowski: *Polonez elegijny*.

S. Prokofiew: *Bajeczka (wyd. ros.)*, *Gawot z Symfonii klasycznej*.

J. F. Rameau: *Tamburyn (Miniatury skrzypcowe, PWM)*, *Gawot*.

L. Różycki: *Dwie melodie*.

J. Stasica, J. Garścia: *Drobiazgi. 10 łatwych utworów na skrzypce*.

K. Szymanowski: *Pieśń kurpiowska (2 z. II)*.

G. F. Telemann: *Sarabanda und Gavotta (1 z. II)*.

A. Wroński: *Kołysanka, Mazurek (Moje marzenia)*.

9. Zbiory utworów

1. *Alte Mister für junge Spieler*, z. II, Budapest.

2. I. Garztecka, S. Jarzębski: *Utwory skrzypcowe sławnych kompozytorów*, z. II.

3. F. Jamry, G. Bacewicz: *Mała antologia skrzypcowa*:

I — Dawni mistrzowie włoscy

II — Dawni mistrzowie francuscy

III — Dawni mistrzowie niemieccy

IV — Dawni mistrzowie polscy i czescy.

4. *Klassisches Piesy*, wyd. 2 (wyd. ros.).

5. N. Rakow: *Piesy w 24 tonalnościach (wyd. ros.)*.

6. J. Rakowski: *Z dawnych czasów*.

7. *Śpiewające skrzypce*, z. 1, II, III (oprac. W. Doleżał).

PROBLEMOWY MATERIAŁ TECHNICZNY**Pozycje i zmiany pozycji**

Wprowadzanie pozycji VI i VII (głównie na strunie E). Utrwalanie pozycji I - V oraz ich zmian.

J. F. Mazas: *Etiudy* op. 36, cz. I nr 20 (zmiany pozycji grupami dźwiękowymi).

Etiudy pasażowe

K. Fortunatow: *Etiudy* na zmiany pozycji, nr 63.

H. Kayser: *Etiudy* op. 20, nr 20.

R. Kreutzer: 42 *Etiudy*, nr 10

Rozwijanie bieguści

J. Dont: *Etiudy* op. 37 nr 8.

H. Kayser: *Etiudy* op. 20, nr nr 14, 32. R. Kreutzer: 42 *Etiudy*, nr 9.

H. Schradieck: *Ćwiczenia palcowe*(cd).

Dwudźwięki

Z. Feliński: *Nauka gam i zmian pozycji*, cz. 1, Zestawienie gam, s. 52 - 58.

Z. Feliński, E. Górski, J. Powroźniak: *Szkoła gry na skrzypcach*, cz. II, *Akordy* nr 93 - 96 oraz 124 - 127.

J. Dont: *Etiudy* op. 37, nr nr 1 7 (dwudźwiękami), 21.

H. Kayser: *Etiudy* op. 20, nr nr 23, 36.

R. Kreutzer: 42 *Etiudy*, nr nr 25, 36.

F. Wohlfahrt: *Etiudy* op. 45, nr 59.

Duety, tercety, kwartety

J. Gebauer: *Duety* op. 10 (trudniejsze).

J. Pleyel: *Duety* op. 24 (do wyboru), *Duety* op. 48 (do wyboru).

L. Kwaśnik: *Miniatury klasyczne* ma troje i czworo skrzypiec.

MINIMUM MATERIAŁU DO OPRACOWANIA

W CIĄGU ROKU SZKOLNEGO

1. Gamy durowe i molowe oraz pasaże do 4 znaków w obrębie siedmiu pozycji różnymi rodzajami smyczkowań.
2. Dwudźwięki — tercje, seksty, oktawy do piątej pozycji, *detaché*.
3. Dwanaście etiud (w tym dwudźwiękowe i bieguściowe).
4. Dwa koncerty (głównie pierwsze części).
5. Cztery utwory z towarzyszeniem fortepianu.

EGZAMIN PRZEJŚCIOWY DO KLASY SZÓSTEJ

1. Gama i pasaże w obrębie pięciu pozycji. Różne smyczkowania.
Dwudźwięki — tercje, seksty, oktawy do piątej pozycji, *detaché*.
2. Etiuda dwudźwiękowa.
3. Koncert, część I lub II i III.
4. Utwór z towarzyszeniem fortepianu.

Klasa szósta

Zadania techniczne i muzyczne

Gra w siedmiu pozycjach. Wysokie pozycje na strunie E i G. Skoki do pozycji. Wymaganie dość dużej biegłości gry, także ze zmianami pozycji i różnymi smyczkowaniem. Chromatyka i ekstensja. Prawidłowa intonacja w utworach współczesnych. Tryl, mordent, tremolando. Dwudźwięki do czterech nut — *legato*. Akordy łamane i jednocześnie brzmiące (3-głosowe). Pojedyncze decymy. Różnorodne smyczkowania i artykulacje. *Arpeggio legato*, *arpeggio* skaczące (w prostych akordach). Flazolety naturalne i sztuczne (kwartowe). *Pizzicato* lewą i prawą ręką. Różnicowanie stylów. Różnicowanie wyrazu w utworze. Ekspresja estradowa. Gamy durowe i molowe oraz pasaże do 4 znaków, przez 3 oktawy, z zastosowaniem zróżnicowanych rytmów i smyczkowań. Gamy i pasaże na jednej strunie w obrębie jednej oktawy. Gamy dwudźwiękowe: tercje, seksty, oktawy *detaché* i *legato* do 4 nut. Proste pochody decym — wolno, *detaché*, z przerwami.

MATERIAŁ NAUCZANIA

1. Gamy

- Z. Feliński: Nauka gam i zmian pozycji, cz. II.
Z. Jahnke: Studium gam.
W. Krotkiewski: Gamy i pasaże na skrzypce, cz. II.
E. Umińska: Studium gam i pasaży na skrzypce /układy łatwiejsze).

2. Ćwiczenia

- Z. Jahnke: Ćwiczenia w pozycjach, Dwudźwięki.
S. Korgujew: Ćwiczenia w dwudźwiękach na skrzypce.
W. Krotkiewski: Ćwiczenia naprawą rękę, Ćwiczenia zmian pozycji na skrzypcach, Ćwiczenia w dwudźwiękach.
H. Schradieck: Ćwiczenia palcowe, z. I.
O. Ševcik: 40 Wariacji **op.** 3, Doppelgriff-Vorstudien **op.** 9 (ćwiczenia dwudźwiękowe), Lagenwechsel **op.** 8 (zmiany pozycji).

3. Etiudy

- J. Dont: *Etiudy* **op.** 37.

F. Fiorillo: *36 Etiud.*
K. Fortunatow: *Etiudy na zmiany pozycji.*
H. Kayser: *Etiudy op. 20.*
R Kreutzer *42 Etiudy*
F. Wohlfahrt: *Etiudy op. 45.*

4. Koncerty

J. S. Bach: Koncert a-moll.
Ch. Beriot: Koncert a-moll nr 9, Koncert G-dur nr 7.
Ch. Dancía: Solo koncertowe nr 3.
A. Komarowski: Koncert e-moll.
R. Ortmans: Koncert a-moll nr 12.
H. Sitt: Koncert C-dur op. 70.
G. B. Viotti: Koncert D-dur nr 20, Koncert G-dur nr 23.
A. Vivaldi: Koncert g-moll.

5. Sonaty

A. Corelli: *Sonaty* nr 3 i 10.
G. F. Händel: *Sonata F-dur, Sonata g-moll, Sonata D-dur.*
A. Krzanowski: *Mała partita na skrzypce solo.*
G. B. Pergolesi: *Sonata G-dur.*
H. Purcell: *Sonata g-moll.*
D. Valentini: *Sonata a-moll.*

6. Utwory biegiłościowe

N. Clérambault: Preludium i Allegro.
R. Glier: Uźródła (4), Etiuda (4).
A. Janszynow: Kołowrotek op. 26 nr 3 (Priatka).
G. Pugnani: Kumoszki.
Fr. Schubert: Pszczółka (2 cz. II).

7. Utwory dwudźwiękowe

Ch. Beriot: Temat z wariacjami d-moll op. 1.
J. Brahms: Walc A-dur (2 z. 1).
C. Cui: Wschodnia melodia op. 50 (wyd. ros.).
F. Drdla: Wspomnienie (Souvenir).
M. Garlicki: Etiuda — Fugato (wyd. ros.).
A. Krzanowski: Chaconna i Gigue z Małej partity na skrzypce solo.
J. Raff: Cayatina op. 85 nr 3.
C. M. Weber: Waizer nr 2 /oprac. W. Burmester/ (3 z. III).

8. Utwory różne

- J. S. Bach — Ch. Gounod: *Ave Maria* (2 z. II).
J. S. Bach: *Siciliana g-moll* (1 z. III).
G. F. Handel: *Wariacje A-dur* (wyd. ros.).
W. A. Mozart: *Menuet D-dur* (1 z. III).
A. Dvořák: *Humoreska* (2 z. III).
J. Ph. Rameau: *Wariacje a-moll* (oprac. Mostras — wyd. ros.).
M. Rimski-Korsakow: *Pieśń hinduska* (2 z. 1).
R. Schumann: *Marzenie* (M. S.).
G. Swiridow: *Moment muzyczny* (wyd. ros.).
Z. Stojowski: *Melodia*.

9. Zbiory utworów

1. F. Jamry, G. Bacewicz: Mała antologia skrzypcowa:
I — Dawni mistrzowie włoscy
II — Dawni mistrzowie francuscy
III — Dawni mistrzowie niemieccy
IV — Dawni mistrzowie polscy i czescy.
2. Śpiewające skrzypce, z. 1, II, III (oprac. W. Doleżał).
3. Tänze alte Meister B II (Leipzig).
4. E. Umińska: Album miniatur na skrzypce i fortepian.

PROBLEMOWY MATERIAŁ TECHNICZNY

Pozycje i zmiany pozycji

Utrwalanie pozycji I - VII oraz ich zmian.

Ważniejsze etiudy:

- K. Fortunatow: Etiudy na zmiany pozycji, nr 69.
H. Kayser: Etiudy **op.** 20, nr nr 31, 33.
R. Kreutzer: 42 Etiudy, nr nr 1, 12.

Rozwijanie biegłości

Kontynuujemy rozwijanie biegłości: wprawki, ćwiczenia, gamy i pasaże, etiudy. Uzupełniamy repertuar z klasy IV i V. Przyspieszamy tempo. Smyczkowania: *legato, détaché, sautillé*. Biegłość palców pobudzają ćwiczenia na tryl i *tremolando*. Palce wzmacnia ćwiczenie *pizzicato* lewą ręką.

Utwory biegłościowe według programu.

Dwu- i wielodźwięki

Rozwijamy technikę dwudźwiękową na gamach, ćwiczeniach i etiudach. Akordy trzy- i wielodźwiękowe.

J. Dont: *Etiudy* op. 37, nr 23, 24.

F. Fiorillo: *36 Etiuda nr 4*, 17, 18.

H. Kayser: *Etiudy* op. 20, nr 36.

R. Kreutzer: *42 Etiudy*, nr 32, 34, 35, 37.

F. Wohlfahrt: *Etiudy* op. 45, nr 53, 56, 60.

Duety, tercety, kwartety

Jak w klasie V (cd.).

MINIMUM MATERIAŁU DO OPRACOWANIA W CIĄGU ROKU SZKOLNEGO

1. Gamy durowe i molowe oraz pasaże do 4 znaków w obrębie siedmiu pozycji, różnymi rodzajami smyczkowań (*detaché*, *legato*, *staccato*).
2. Dwudźwięki — tercje, seksty, oktawy do piątej pozycji, *detaché*.
3. Dwie etiudy: biegłościowa i dwudźwiękowa.
4. Koncert – cz. I lub II i III
5. Dwa utwory z towarzyszeniem fortepianu.
6. Dwie kontrastujące części sonaty.

EGZAMIN KOŃCOWY SZKOŁY MUZYCZNEJ I STOPNIA

1. Gama i pasaże w zakresie trzech oktaw, różne smyczkowania. Dwudźwięki — tercje, seksty, oktawy co najmniej do V pozycji — *detaché*.
2. Dwie etiudy o różnych problemach technicznych, w tym jedna dwudźwiękowa.
3. Koncert, część I lub II i III.
4. Sonata (dwie części kontrastujące),
5. Utwór z towarzyszeniem fortepianu.

III. KOMENTARZ DO PROGRAMU

2. Program niniejszy oparty jest głównie na wydawnictwach krajowych. Należy korzystać także z wydawnictw zagranicznych. Godne polecenia są wydawnictwa rosyjskie: zbiory etud dla poszczególnych klas oraz wybory utworów, tzw. *Chrestomatija*.
3. Podstawowa dydaktyczna literatura skrzypcowa powstawała w XVIII i XIX wieku. Obecnie nie mamy czasu na przegrywanie wielkiej ilości etud, ćwiczeń i wprawek. Należy dobierać etiudy głównie pod kątem rozwiązywania problemów. Długie etiudy skracać lub grać ich istotne fragmenty. Należy poddawać rewizji tradycyjny materiał dydaktyczny i tworzyć nowe etiudy i ćwiczenia, bardziej zwarte i prowadzące krótszą drogą do celu.
4. Proces nauczania powinien mieć charakter twórczy. Nauczyciel może sam tworzyć odpowiednie wprawki i ćwiczenia dla rozwiązywania indywidualnych problemów ucznia oraz dobierać właściwe dla niego etiudy. Należy pamiętać, że praca nad materiałem technicznym ma charakter pomocniczy, służy rozwijaniu technik, zaś główny wysiłek winien być kierowany na opracowanie repertuaru wartościowego artystycznie.
5. W dziale *Zadania techniczne i muzyczne* przypomina się najważniejsze problemy, które należy rozwijać w danej klasie. Ze względu na indywidualne predyspozycje i rozwój uczniów należy poświęcić więcej czasu na te problemy, które sprawiają uczniowi trudność.

Technikę dziecka rozwijamy w sposób następujący:

- obserwujemy wnikliwie budowę i sprawność ruchową ręki, szerokość dłoni, długość i rozciągliwość palców (ekstensja), ich ruchliwość i biegiłość;
 - biorąc pod uwagę ewentualne mankamenty budowy i funkcjonowania ręki, stosujemy (konstruujemy) odpowiednie wprawki, za pomocą których rozwiązujemy układowe i ruchowe trudności;
 - opanowanie problemu utrwalamy na odpowiednich etiudach;
 - dobieramy takie utwory, w których występują opracowywane problemy, np.:
 - dwudźwięki, akordy, ekstensje, tryl, *staccato* i inne.
6. Gamy są ważnym materiałem dla rozwoju techniki lewej ręki skrzypka. Ponieważ repertuar szkoły I stopnia nie zawiera utworów o większej ilości znaków, wystarczy przerabiać gamy do 4 znaków przykluczowych.
 7. Koncerty mają charakter dydaktyczny (z wyjątkiem koncertów A. Vivaldiego i J. S. Bacha). Zaleca się więc przerabianie głównie pierwszych części koncertów. Można także dokonywać w nich skrótów (*vide*), jeśli jakiś fragment nie wnosi nic ciekawego pod względem technicznym i muzycznym.
 8. Wprowadzono grupy utworów: biegiłościowe i dwudźwiękowe (wielodźwiękowe). Należy starać się przerabiać jak najwięcej utworów z tych grup, grać je z pamięci i włączać do programów popisów, przesłuchań i egzaminów. Zauważa się małą ilość dostępnych utworów dwudźwiękowych w klasach II - V. Dla wzbogacenia repertuaru należy poszukiwać takich utworów, dokonywać transkrypcji, opracowywać pieśni i ich wariacje z zastosowaniem dwudźwięków. W grupie *Utwory różne* preferować utwory o fakturze urozmaiconej, zawierające ciekawe rytmy i artikulacje: *martelé*, *spiccato*, *ricochet*, *flazolety*, *pizzicato* i inne.
 9. W dziale *Problemowy materiał techniczny* wykazano dokładnie najlepszy dostępny repertuar, służący opanowaniu określonych problemów technicznych. Należy starać się przerobić cały wskazany program, a w każdym razie rozwiązać zawarte w nim problemy.
 10. W muzykowaniu zespołowym obok takich form, jak duet, tercet czy kwartet skrzypcowy, bardzo kształtujące są zajęcia w grupie skrzypków grających *unisono*. Ta forma muzykowania ma dużą tradycję i jest godna polecenia dla uczniów szkoły pierwszego stopnia. Wielkość grupy może być różna: od kilku do kilkunastu uczniów i więcej. Korzyści muzykowania *unisono* są bardzo duże, taka gra bowiem uwrażliwia na tempo i precyzję rytmiczną, rozwija dyscyplinę w zakresie artykulacji i uczy właściwego operowania smyczkiem. Wymaga też dobrej intonacji i znakomicie przygotowuje do gry w grupach skrzypcowych orkiestry kameralnej i symfonicznej. Poza tym daje wiele radości ze wspólnego muzykowania, uczy odpowiedzialności za siebie i całą grupę. Przynosi oszczędność czasu pedagoga, który jednocześnie opracowuje program z większą ilością uczniów. Może być wykorzystana przy zadawaniu programu na wakacje. Przygotowane w czasie wakacji niezbyt trudne, ale ładne utwory mogą być wykonane *unisono* po kilku próbach na popisie powakacyjnym. Do wykonania *unisono* nadają się utwory zarówno wolne, jak i szybkie (*perpetuum mobile*), formy tańców, a także ładne etiudy biegiłościowe.

11. W spisie literatury metodycznej zamieszczono pozycje w języku polskim. Obowiązkiem pedagoga jest przestudiowanie całej wskazanej lektury. Warto także zapoznać się z literaturą metodyczną innych instrumentów: fortepianu, altówki, wiolonczeli i innych. Bardzo wartościowe są wydawnictwa rosyjskie z zakresu metodyki skrzypcowej.

PRZYGOTOWAWCZE GRUPY PRZEDSZKOLNE

- ZADANIA I ORGANIZACJA ZAJĘĆ

W związku z akceleracją rozwoju psycho-fizycznego dzieci, nauczanie gry na skrzypcach można rozpoczynać w wieku 5 lub 6 lat. Ponieważ w Polsce obowiązek szkolny obejmuje dzieci od siódmego roku życia, w tym czasie właśnie większość dzieci rozpoczyna naukę gry na skrzypcach. Światowe tendencje w pedagogice skrzypcowej (szkoła japońska, rosyjska i inne) wskazują na obniżanie wieku rozpoczęcia nauki gry na skrzypcach od piątego roku życia, a nawet wcześniej. W naszym systemie umożliwiają to przygotowawcze grupy przedszkolne. Są one od dłuższego czasu zalecane przez władze szkolne, lecz nie upowszechniły się wystarczająco i nie znalazły stałego miejsca w organizacji szkół muzycznych I stopnia. Nabór do skrzypcowej grupy przygotowawczej następuje po przebadaniu słuchu i predyspozycji do gry na tym instrumencie.

Zajęcia prowadzić powinien nauczyciel-skrzypek z instrumentem w ręku. Początkowo zajęcia polegają na umuzykalnianiu i rozwijaniu wyobraźni muzycznej dzieci, głównie przez śpiew. Należy tu stosować metody podobne do stosowanych w przedmiocie *Umuzykalnienie*. Równocześnie dzieci zapoznają się z brzmieniem skrzypiec, barwą poszczególnych strun, obserwują posługiwanie się tym instrumentem.

Nauczyciel gra dzieciom nie tylko opracowywane melodie, ale także ładne, drobne utwory. Mogą też prezentować się młodszy i starszy uczniowie klas skrzypiec.

Dzieci uczą się śpiewać na pamięć piosenek i „śpiewanek”, które później będą grały na skrzypcach ze słuchu. Poznają interwały, rytmy, zapis nutowy śpiewanych piosenek, nazwy części skrzypiec i smyczka. Po kilku miesiącach zajęć umuzykalniających, jeśli uczniowie posiadają odpowiednie, małe instrumenty, można przejść do zajęć ze skrzypcami. Jednakże grupa taka nie może wówczas liczyć więcej niż 4 - 6 uczniów. Pomieszczenie do zajęć musi być odpowiednio duże, aby dzieci mogły swobodnie poruszać się z instrumentem, wymachiwać smyczkami, itd.

Zajęcia prowadzi się w formie zabawowej. Celem ich jest adaptacja organizmu dziecka do instrumentu oraz opanowanie układu lewej i prawej ręki. W dalszym ciągu dużo miejsca w zajęciach zajmuje śpiewanie, rozwijanie słuchu i wyobraźni muzycznej. Stopniowo dzieci przenoszą najprostsze melodie i „śpiewanki” na instrument, stawiając palce na strunach i grając najpierw *pizzicato* prawą ręką. Pociągnięcia smyczka ćwiczymy najpierw na pustych strunach, tak-że według rytmu znanych piosenek. Następnie koordynujemy pracę lewej i prawej ręki w najprostszych melodiach granych ze słuchu.

Dla uniknięcia usztywnień i napięć w organizmie, dzieci mogą w trakcie ćwiczeń z instrumentem poruszać się, maszerować, kucać itp. (Suzuki). Mogą też równocześnie śpiewać i grać. Na przykład śpiewając prostą piosenkę akompaniują sobie na pustych strunach (sposób ten przeciwdziała ściskaniu skrzypiec brodą, zaciskaniu szczęk i napięciu szyi).

Program grupy przedszkolnej należy dostosować do wieku uczniów, czasu trwania kursu, wyposażenia w instrumenty, *itd.*

Należy podkreślić, że głównym celem grup przedszkolnych jest umuzykalnienie i rozwój wyobraźni muzycznej, rozśpiewanie i nauczanie piosenek, granych później ze słuchu, rozbudzenie zainteresowania skrzypcami oraz ewentualna adaptacja do instrumentu i płynne przejście do początków nauki gry.

Zabawowa forma zajęć w grupie odpowiada psychice dzieci. Elementy rywalizacji i popisu przed grupą wprowadzają ożywienie i utrzymują w napięciu uwagę dzieci. Ta forma zajęć daje również oszczędność czasu pedagoga w pracy umuzykalniającej z dziećmi. Trzeba podkreślić, iż szczególnie dla skrzypków wcześniejsze umuzykalnienie, rozwój wyobraźni muzycznej, uaktywnienie słuchu i pamięciowe opanowanie repertuaru piosenek są bardzo przydatne w dalszej indywidualnej pracy nad instrumentem. Ważną zaletą zajęć

przedszkolnych jest możliwość dłuższej obserwacji kandydatów do nauki gry na skrzypcach. Bowiem krótki i jednorazowy egzamin wstępny nie daje gwarancji właściwego doboru kandydatów. Przygotowawcze grupy przedszkolne dla skrzypków po-winny wejść na stałe do organizacji szkół muzycznych I stopnia.

IV. UWAGI O REALIZACJI MATERIAŁU NAUCZANIA

Sześćoletni okres nauczania gry na skrzypcach w szkole muzycznej I stopnia podzielić można na 3 etapy.

Pierwszy etap

Obejmuje klasę pierwszą i stanowi okres intensywnego umuzykalnienia ucznia oraz jego adaptacji do instrumentu.

Nauczyciel dobiera instrument odpowiedni do warunków fizycznych ucznia. Instrument nie może być za duży, gdyż wywołuje to napięcia w lewej ręce i w całym organizmie ucznia. Smyczek nie może być zbyt ciężki, gdyż męczy to prawą rękę, powoduje ściskanie i wprowadza napięcia do aparatu gry. Należy sprawdzić formę podstawka: struny powinny być rozstawione niezbyt szeroko i znajdować się dość nisko nad gryfem, aby nie wymagały nadmiernego nacisku przy stawianiu palców.

Dla większości uczniów dobieramy także poduszeczkę. Żeberka (szyny) nie są na początku dobrym rozwiązaniem. Są one mało elastyczne i na ogół za wysokie. Najlepiej dobrać kawałek mikrogąbki i umocować w odpowiednim miejscu. Gąbka posiada dużą przyczepność i powoduje, że instrument nie ześlizguje się.

Rozwijanie słuchu i muzykalności odbywa się początkowo głównie przez śpiewanie piosenek oraz ćwiczeń śpiewanych z tekstem, tzw. „śpiewanek”. Od samego początku nauki (od pierwszej lekcji) równocześnie z ćwiczeniami przygotowawczymi na instrumencie uczeń powinien przyswajać sobie na pamięć odpowiednio dobrane piosenki, które później będzie grał ze słuchu, a także z nut. Jest to podstawa, tzw. metody słuchowej. Wszystko co uczeń gra w okresie początkowym (do kilku miesięcy) powinien umieć zaśpiewać z pamięci. Wyobraźnia słuchowa kieruje palcami, a kontrola wysokości dźwięku i reakcja na fałszywą intonację staje się u ucznia świadoma. Nauczycielowi nie wolno podpowiadać „wyżej”, „niżej”, podgrywać na fortepianie, a tym bardziej przesuwac palców ucznia na gryfie. W razie złej intonacji, uczeń powinien zaśpiewać dany fragment i świadomie skorygować poprzedni błąd.

Adaptację do instrumentu realizujemy poprzez manipulacyjne ruchy rozluźniające, ruchy zabawowe imitujące grę i ruchy świadomie kierowane.

Naczelnym zadaniem nauczania początkowego jest niedopuszczanie do powstania napięć. Należy pamiętać, układ nerwowy człowieka ma budowę symetryczną. Napięcie jednej ręki przenosi się na drugą rękę. W ogóle — napięcie w jednym miejscu promieniuje zazwyczaj na cały organizm grającego. Nauczyciel musi nieustannie czuwać nad stanem i funkcjonowaniem aparatu gry początkującego ucznia. Największym wrogiem rozluźnienia jest statyka, bezruch. Nauczyciel powinien więc zachęcać ucznia do ruchu, lekcja winna być prowadzona żywo, a zajęcia urozmaicone. W początkowym okresie w lekcji powinien uczestniczyć

niczyć opiekun dziecka. Powinien on notować w dzienniczku uwagi i zalecenia nauczyciela. W domu będzie on mógł odczytać i przypomnieć uczniowi wymagania nauczyciela, nauczyć dziecko tekstu piosenki, a nawet skorygować elementarne błędy postawy czy prowadzenia smyczka. Początkowe lekcje można prowadzić grupowo, najlepiej z dwójką uczniów o zbliżonym poziomie zdolności. Dzieci są w ten sposób dłużej pod kontrolą nauczyciela, mogą się nawzajem obserwować, co bardzo dopinguje dziecko do koncentracji uwagi. Występuje też element rywalizacji, który bardzo mobilizuje dzieci do pracy i wysiłku. Taką formę zajęć można kontynuować przez kilka miesięcy, a nawet dłużej.

O nauczaniu początkowym zobacz: Literatura przedmiotu, s. 46, poz. 2, 9, .10, 11, 16, (s. 104 - 125).

Drugi etap

Drugi etap rozwoju ucznia w szkole muzycznej I stopnia obejmuje klasy od drugiej do piątej. W tym okresie wprowadza się podstawowe elementy techniki skrzypcowej. Ale rozwój młodego skrzypka nie przebiega harmonijnie i bez zakłóceń. Nauczanie początkowe gry na skrzypcach jest najtrudniejsze ze wszystkich instrumentów i wymaga dużej wiedzy metodycznej i ogromnej czujności pedagoga. Nienaturalny układ rąk powoduje, iż nieustannie wkradają się zbędne napięcia i deformacje układu i ruchu rąk. Nauczyciel powinien o tym pamiętać i starać się nie dopuścić do ich powstawania, a w razie potrzeby umiejętnie je korygować i eliminować.

TYPOWE BŁĘDY UKŁADU LEWEJ RĘKI

- unoszenie lewego barku i ściskanie skrzypiec brodą
- ściskanie szyjki między kciukiem, a palcem wskazującym;
- nadmierny nacisk palców na struny;
- brak ruchów sterujących łokcia;
- brak supinacji przedramienia i wyprostowany czwarty palec;
- napięta, siłowa vibracja z przedramienia przy sztywnym przegubie i palcu;
- gwałtowne ruchy zmian pozycji.

Najczęściej szereg tych błędów występuje równocześnie. Często też nadmierne napięcie prawej ręki oddziałuje ujemnie na lewą. Nauczyciel powinien w sposób sugestywny wpływać na psychikę grającego. Nadmierne napięcie emocjonalne także jest przyczyną napięcia w aparacie gry. Przede wszystkim trzeba rozluźnić pas barkowy i szyję, a także wykorzystać rozmach i grawitację rąk. Korekta aparatu gry jest jakby powtórzeniem rozwoju skrzypka od początku nauki. Należy więc wracać do prostych, elementarnych ćwiczeń. Trzeba jednak wykonywać je idealnie, stopniowo eliminując błędne nawyki.

TYPOWE BŁĘDY UKŁADU PRAWEJ RĘKI

- uniesiony bark, zwłaszcza przy doprowadzaniu smyczka do żabki;
- zbyt wysoki łokieć lub przegub;
- nadmierne ściskanie smyczka;
- wyprostowany mały palec;
- wciśnięty, usztywniony kciuk;
- „koszenie” i ześlizgiwanie się smyczka w kierunku gryfu;
- brak ruchów wyrównawczych palców.

Najważniejsze jest rozluźnienie w barku i w przegubie, należy wykorzystać grawitację prawej ręki i rozmach. Ćwiczenia korekcyjne rozpocząć od pustych strun i łatwych etiud. Należy wdrażać ucznia do świadomego czuwania nad własnym aparatem gry i stosowania stałej „autokorekty”.

Stale należy pielęgnować podstawowe elementy techniki prawej ręki, jak prostolinijne, równoległe do podstawki, prowadzenie smyczka, zmiany płaszczyzn (technika przygotowawcza), płynna gra przy żabce. Głównym celem jest piękny, czysty dźwięk. Rozwój umiejętności artykulacyjnych prawej ręki zależy w znacznym stopniu od możliwości techniczno-muzycznych i repertuarowych lewej ręki młodego skrzypka. W programie ćwiczeń powinny się także stale znajdować wprawki i ćwiczenia dla prawej ręki (Ševčík **op.** 3, op. 2, Krotkiewski), jak również specjalne etiudy dla prawej ręki (Wohlfahrt **op.** 45 nr nr 4, 13, 14, Kreutzer nr nr 6, 7 i inne). Bardzo wartościowe dla ćwiczenia prawej ręki są specjalnie opracowane smyczkowania w gamach.

W klasach od drugiej do piątej powinien nastąpić duży skok w rozwoju ucznia. W tym czasie, nie zaniedbując strony muzycznej, należy preferować rozwój techniczny, odpowiednio dobierając repertuar. W klasie piątej powinny pojawić się elementy gry wirtuozowskiej.

Rozpoczęcie nauki po wakacjach wiąże się z koniecznością wprowadzenia pewnych elementów korekty — umożliwi to uczniowi szybki powrót do formy.

Jak wspomniano wyżej, w klasach od drugiej do piątej wprowadza się podstawowe elementy techniki skrzypcowej. Praca nad techniką lewej ręki winna przebiegać równoległe w następujących grupach problemowych:

- zmiany pozycji,
- biegłość, ~
- chromatyka i ekstensja,
- dwudźwięki i akordy,
- wibracja,
- *flažolety i pizzicato*.

W programie wskazano wyraźnie na konieczność wykorzystania odpowiedniego materiału dydaktycznego. Wszystkie te elementy techniki należy wprowadzać i rozwijać odpowiednio wcześniej. Technika prawej ręki rozwija się bardziej indywidualnie. Zależy w większym stopniu od predyspozycji i zdolności ucznia.

Trzeci etap rozwoju

(Klasa piąta i szósta)

Uczeń posiada już sporo siły fizycznej, następuje szybki rozwój intelektualny. Rozwijając intensywnie technikę należy dążyć do pogłębienia strony wyrazowej jego gry (utwory barokowe, fragmenty sonat) oraz urozmaicenia artykulacji (utwory charakterystyczne, tańce itd.). Uczeń powinien sporo występować publicznie. Gra jego winna być coraz bardziej świadoma, a praca domowa samodzielna.

Należy rozmawiać z uczniem o jego zamierzeniach na przyszłość oraz informować go i jego rodziców o szansach dalszego kształcenia: przejścia do liceum muzycznego, szkoły muzycznej II stopnia lub też obrania innego kierunku i przejścia do szkoły innego typu.

Opóźnienie w realizacji programu oraz błędy w aparacie gry mogą być przeszkodą w kontynuowaniu nauki w szkole wyższego stopnia. Nauczyciel jest w znacznym stopniu odpowiedzialny za trafną ocenę możliwości rozwojowych ucznia. Winien też odpowiednio wcześniej i rzetelnie informować o tym ucznia i jego opiekunów.

V. ORGANIZACJA I METODY NAUCZANIA

1 . NAUCZANIE INDYWIDUALNE

Nauczanie indywidualne umożliwia dostosowanie metod i materiału nauczania do zróżnicowanych uzdolnień, wieku i stopnia zaawansowania uczniów. Tym bardziej jednak przebieg każdej lekcji powinien być przez nauczyciela przemyślany, a materiał lekcji zaplanowany. Praca na lekcji powinna obejmować obok problemów techniczno-warsztatowych i repertuarowych również przygotowanie ucznia do występów publicznych na popisach, przesłuchaniach, konkursach, itp.

Metody pracy lekcyjnej wynikają z ogólnie obowiązujących zasad dydaktyki oraz artystyczno-praktycznego charakteru przedmiotu. Większość repertuaru szkoły muzycznej I stopnia ma charakter dydaktyczny i ulega zapomnieniu. Stąd też należy kierować się zasadą, iż „nie utwór jest ważny, lecz problem w nim zawarty”. Ustalając indywidualny program dla ucznia, należy dobierać takie pozycje, które zawierają i rozwijają problemy niezbędne dla jego technicznego i muzycznego rozwoju. Problemy te pogłębiaamy przez dobór odpowiednich wprawek, ćwiczeń i etiud. Uczeń powinien osiągnąć pełną świadomość istnienia danego problemu i sposobów jego rozwiązywania (ćwiczenia) na odpowiednim dla niego etapie rozwoju. Ten sposób pracy nazywamy nauczaniem problemowym. Nie wolno przeoczyć ani zaniedbać żadnego, ważnego dla rozwoju ucznia problemu.

Ogólnie w doborze materiału nauczania obowiązuje zasada stopniowania trudności, jednakże w starszych klasach u uczniów wybitnie uzdolnionych możemy zastosować tzw. „skoki” programowe. Jest to silny bodziec mobilizujący ucznia do wyjątkowej pracy. Nauczyciel musi jednak dobrze wyczuć moment, kiedy może dokonać takiego skoku w programie i zrobić wszystko, aby „skok” się udał.

Na specjalne podkreślenie zasługuje znaczenie atmosfery pracy na lekcji, życzliwa, ale i wymagająca postawa nauczyciela, wykazanie zainteresowania nie tylko wynikami pracy ucznia nad instrumentem, ale również wynikami w nauce innych przedmiotów, warunkami domowymi ucznia, zainteresowaniami poza-szkolnymi, itp. Postawa taka i szczególny autorytet, jakim cieszy się w szkole nauczyciel przedmiotu głównego oraz indywidualny system nauczania, sprzyjają nie tylko osiągnięciom dydaktycznym, ale również nakładają na nauczyciela — instrumentalistę odpowiedzialne zadania w y c h o w a w c z e.

Najpotężniejszym środkiem oddziaływania na ucznia jest p r z y k ł a d n a u - c z y c i e l a . Obejmuje on całokształt osobowości nauczyciela — to, co robi, co mówi i jak się zachowuje. Nauczyciel musi być świadomy tego faktu i starać się go wykorzystać w swym oddziaływaniu wychowawczym.

Czas lekcji biegnie szybko, musi ona więc odbywać się w atmosferze skupienia, dobrej organizacji i maksymalnego wykorzystania czasu. Jak nauczyciel

pracuje z uczniem na lekcji, tak później uczeń pracuje samodzielnie w domu. Nic nie może umknąć uwadze nauczyciela. Słownictwo jego winno być piękne i raczej oszczędne. Muzyka obywają się bez zbędnej ilości słów. W klasie powinna panować atmosfera wielkiej pracy i wielkiej sztuki.

2. PRACA DOMOWA UCZNIA

Od początku nauki gry na instrumencie uczeń powinien być wdrażany do systematycznej pracy w domu, do zapamiętywania i realizowania wskazówek nauczyciela dotyczących sposobów ćwiczenia oraz ilości czasu na to przeznaczonego.

Zasady pracy w domu należy ustalić z rodzicami (opiekunami) ucznia. Do ćwiczenia uczeń powinien mieć oddzielny pokój, odpowiedni pulpit, właściwe oświetlenie oraz względny spokój w otoczeniu (dobiegające odgłosy rozmów, radia czy telewizji utrudniają możliwość skupienia się i samokontroli).

Nauczyciel obowiązany jest dokładnie ukierunkować pracę domową ucznia

w powiązaniu z tematyką lekcji, stawiać określone zadania oraz sprawdzać ich realizację.

W tym celu uczeń posiada d z i e n n i c z e k (indeks), do którego nauczyciel wpisuje również uwagi o przygotowaniu ucznia do lekcji oraz ocenę. Dzienniczek (indeks) winien być systematycznie sprawdzany przez rodziców i potwierdzany podpisem.

Sprawdzając pracę domową ucznia należy szczególnie piętnować i ganić brak skupienia, bezmyślność, brak samokontroli i odpowiedzialności za swą pracę. Często bowiem uczniowie „wpadają” do ćwiczenia bezpośrednio z innych zajęć, ćwicząc nieuważnie, „po łebkach”, wedle zasady „jakoś to będzie”. Jeśli uczeń nie może przećwiczyć całości zadanego repertuaru, powinien skupić się na jego części, opracować ją rzetelnie i z całą odpowiedzialnością poinformować o tym nauczyciela przed rozpoczęciem lekcji. Wyznajemy tu zasadę „lepiej mniej, ale lepiej” (oczywiście nie może się to zdarzać zbyt często).

Należy przyzwyczajać ucznia, aby przed rozpoczęciem ćwiczenia przewietrzył pokój, zadbał o czystość rąk, instrumentu i strun oraz posmarował smyczek kalafonią. Następnie powinien on w skupieniu odczytać zapis w indeksie i zaplanować czas przeznaczony na ćwiczenie. Bardziej racjonalne jest ćwiczenie dwa lub trzy razy w ciągu dnia, z przerwami na inne zajęcia i odpoczynek. Dla oszczędzania sił uczniowie winni ćwiczyć również na siedząco (zwłaszcza wprawki i etiudy, czy repertuar na etapie o d c z y t y w a n i a t e k s t u). Postawa siedząca jest mniej męcząca i może sprzyjać skupieniu uwagi, np. przy analizie tekstu nutowego lub obserwacji funkcjonowania rąk w trakcie opanowywania problemów technicznych. Nauczyciel powinien od czasu do czasu wymagać od ucznia gry na siedząco w czasie lekcji.

Przegrywając utwór i pracując nad jego interpretacją uczeń winien wykonywać i przyswajać sobie ruchy ekspresyjne ciałem — zgodnie z treścią muzyczną utworu. Brak takich ruchów ekspresyjnych obserwuje się często u uczniów występujących publicznie (zwłaszcza chłopców). Obniża to znacznie poziom produkcji estradowej ucznia, a także hamuje jego rozwój instrumentalno-wykonawczy.

Należy nieustannie przypominać uczniowi zasadę: „jak ćwiczysz tak grasz” oraz „graj zawsze tak, jak gdyby cię słuchał mistrz”. Wdrażanie ucznia do odpowiedzialnej i świadomej pracy w domu kształtuje w nim nawyk samodzielnej, świadomej i odpowiedzialnej pracy nad opanowaniem instrumentu i repertuaru.

Nauczyciel powinien stopniowo, w miarę rozwoju i zaawansowania ucznia, pozostawiać coraz więcej swobody uczniowi w sposobach pracy nad zadanym materiałem. Wskazane jest w tym celu stosowanie przykładowych o p r a c o -w a ń repertuaru czy zadań technicznych w obecności nauczyciela, lecz bez jego ingerencji czy ukierunkowania, a następnie zadawanie odpowiednich utworów do samodzielnego opracowania.

3. ORGANIZACJA ROKU SZKOLNEGO

W procesie kształcenia instrumentalisty na nic nie zdadzą się najlepsze metody i programy nauczania, jeśli nie będzie systematycznego i intensywnego ćwiczenia.

Umiejętność mobilizowania ucznia do pracy jest niewątpliwie jedną z cech mistrzostwa pedagogicznego. Ocena nie jest wystarczającym bodźcem do nie-zbędnego wysiłku.

Obok rozbudzania zainteresowań, atmosfery lekcji i osobistego przykładu pedagoga, ogromną rolę spełnia właściwa organizacja roku szkolnego. Naturalnym, artystycznym dopingiem do pracy są popisy, konkursy, przesłuchania i egzaminy szkolne. Konkretnie zadania i termin najlepiej i najskuteczniej mobilizują ucznia do pracy. Obecność rodziców i kilku kolegów stwarza już właściwą atmosferę dla występu ucznia.

Dwumiesięczna przerwa w ćwiczeniu, w czasie wakacji fatalnie odbija się na rozwoju młodego instrumentalisty i jest błędem pedagogicznym w naszej specjalności.

Instrumentalista nie może mieć tak długiej przerwy: zatrzymuje się w rozwoju, trudno mu rozpocząć nowy rok a wrzesień jest miesiącem straconym dla postępów **W** grze. Dzieci tracą „rozpęd” i zainteresowanie instrumentem. Po wakacjach odczuwają opór i niechęć do gry z powodu braku formy.

Dlatego należy zachęcać i mobilizować dzieci do grania w czasie wakacji — do muzykowania i ćwiczenia. Konkretny, łatwy i ładny program oraz termin popisu we wrześniu będzie naturalnym dopingiem do zajmowania się instrumentem. Obok repertuaru solowego mogą to być duety lub inne formy zespołowe, o ile uczniowie będą mieli możliwość spotykania się i wspólnego muzykowania.

Atrakcyjną formą będzie przygotowanie w czasie wakacji utworów granych na popisie w grupie *unisono*. Zwiększa to odpowiedzialność za wspólny występ i mobilizuje do pracy. Daje też oszczędność czasu w przesłuchiowaniu uczniów.

Dwa do czterech tygodni przerwy w kontakcie z instrumentem pozwoli uczniowi odpocząć zarówno fizycznie, jak i psychicznie.

Uwaga!

Grę na instrumencie należy w czasie wakacji (i świąt) traktować jako przyjemność, podobnie jak czytanie ciekawej książki, wycieczki, uprawianie sportu itp.

Planując ćwiczenia w czasie wakacji należy:

- zadać tyle, aby dziecko mogło się wywiązać,
- dać program nieco łatwiejszy i ładny,
- nie straszyć i nie karać, lecz zachęcać,
- wyjaśniać rodzicom potrzebę zachęcania dziecka do gry i organizowania mu okazji do grania.

Audycja muzyczna zorganizowana we wrześniu jest momentem mobilizującym. A zatem rok szkolny powinien zaczynać się w czerwcu.

PRZYKŁADOWA ORGANIZACJA ROKU SZKOLNEGO

Czerwiec — przygotowanie programu na wakacje (palce, smyczki). Po egzaminie końcoworocznym — dokładne zapoznanie ucznia z programem na wakacje. Program takie winien być nieco łatwiejszy od aktualnie przerabianego, ładny i atrakcyjny dla ucznia.

Wakacje — obóz muzyczny, spotkania dzieci połączone z muzykowaniem,
— duety skrzypcowe, zespoły itp.

Wrzesień — audycja muzyczna z udziałem rodziców. Wprowadzanie nowego programu.

Listopad- — audycje klasowe: wyznaczone pozycje problemowe, np. : etiuda

Grudzień dwudźwiękowa, utwór biegielciowy lub inne.

Styczeń — przesłuchanie półroczne.

Marzec- — audycje klasowe, np. : części sonat, atrakcyjne, urozmaicone utwory

Kwiecień

Czerwiec — egzamin końcoworoczny i. . . jak wyżej.

4. ROLA I KRYTERIA OCENY UCZNIA

Podstawowymi kryteriami oceny ucznia winny być:

- stopień spełniania wymagań programowych w danym roku nauki (postępy w zdobywaniu umiejętności technicznych, muzycznych, opanowaniu utworu).
- pilność i systematyczność pracy ucznia.

Należy pamiętać, że kryteria oceny ucznia w szkole muzycznej I stopnia winny w pewnej mierze zależeć od sytuacji ucznia. Główny cel oceny — to jej wychowawcze oddziaływanie i wykorzystanie jako bodźca do lepszej pracy ucznia. Dlatego czasem podwyższamy ocenę uczniowi mniej zdolnemu, lecz pilnemu i robiącemu postępy. Czasem zaś obniżamy nieco ocenę uczniowi uzdolnionemu, lecz nie pracującemu wystarczająco systematycznie.

Egzaminy nie mogą być postrachem dla ucznia i źródłem stresu. Uczeń po-winien być nastawiony do egzaminu pozytywnie, traktować go jako popis. Po-winien być dobrze przygotowany i być przekonany, że komisja jest mu przychylna. Komisja poświęca mu czas i wysłuchuje jego programu nie tylko po to, aby go ocenić, lecz także aby mu pomóc, omawiając jego grę, zauważone mankamenty i problemy.

Grę ucznia w czasie przesłuchań, egzaminów promocyjnych i końcowych oceniać można według następujących kryteriów:

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który:

- opanował materiał znacznie wykraczający poza program nauczania danej klasy,
- prezentuje grę bezbłędną technicznie i jednocześnie interesującą od strony muzycznej,
- osiągnął sukcesy w konkursach i przesłuchaniach ogólnokrajowych lub posiada inne porównywalne osiągnięcia.

Ocenę bardzo dobrą otrzymuje uczeń, który:

- opanował zakres umiejętności i wiedzy określony w programie nauczania w danej klasie
- prezentuje grę bezbłędną technicznie i jednocześnie interesującą od strony muzycznej.

Ocenę dobrą otrzymuje uczeń, który:

- opanował materiał nauczania przewidziany w programie nauczania w danej klasie i prezentuje grę poprawną pod względem technicznym i muzycznym.

Ocenę dostateczną otrzymuje uczeń, który:

- opanował materiał nauczania danej klasy w zakresie umożliwiającym postępy w dalszej nauce gry na instrumencie,
- prezentuje grę z małymi niedociągnięciami pod względem technicznym i muzycznym.

Ocenę dopuszczającą otrzymuje uczeń, który:

Opanował program z brakami nie przekreślającymi możliwości ich nadrobienia w dalszej nauce, prezentuje grę z Wyraźnymi brakami technicznymi i muzycznymi, lecz z zadatkami na postęp przy intensywnej pracy.

Ocenę niedostateczną otrzymuje uczeń, który:

- nie opanował niezbędnego minimum umiejętności i materiału nauczania przewidzianego w programie danej klasy,
- nie rokuje żadnej nadziei na dalszy rozwój techniczny.

VI. LITERATURA PRZEDMIOTU

1. I. Dubiska, E. Umińska: *Komentarz do 40 wariacji O. Ševcika op. 3*, PWM.
2. Z. Feliński, E. Górski: *Metodyka nauczania gry na skrzypcach*, PWM 1954.
3. Z. Feliński, H. Gaertner: *Zasady gry skrzypcowej na podłożu fizjologii*, cz. I i II, PWM 1967.
4. Z. Feliński: *Współczesne problemy dydaktyki skrzypcowej*, PWM 1968.
5. C. Flesch: *Sztuka gry skrzypcowej*: cz. — *Technika ogólna i stosowana*, PWM;
cz. II — *Kształtowanie artystyczne i nauczanie*, PWM 1958.
6. J. Karoń: *Poznaj skrzypce*, PWM 1969.
7. J. Kusiak: *Skrzypce od A do Z*, PWM 1988.
8. K. Mostras: *Intonacja w grze skrzypcowej*, PWM 1958.
9. Z. OstalCzyk: *Przewodnik metodyczny nauczania gry na skrzypcach na stopniu elementarnym*, PWM 1977.
10. P. PuCzek: *Zzagadnień nauczania gry na skrzypcach*, „Poradnik Muzyczny”
1983, nr 8-9, 10, 11; 1984 nr 1, 3, 5, 7-8, 11 - 12; 1985 nr 5, 10, 12.
11. L. Raabon: *Wzwyż małymi stopniami. Wstęp metodyczny*, „Zeszyt Łańcucki” nr 1/1982.
12. O. Szuipiakow: *Rozwój techniczny muzyka wykonawcy*, „Zeszyt Łańcucki” nr 1/1982.
13. F. A. Steinhausen: *Fizjologia prowadzenia smyczka*, PWM 1962.
14. T. Wroński: *Zagadnienia gry skrzypcowej*:
cz. I — *Intonacja*, PWM 1957;
cz. II — *Palcowanie*, PWM 1961;
cz. III — *Technologia pracy*, PWM 1965;
cz. IV — *Aparat gry*, PWM 1970.
15. T. Wroński: *Zdolni i niezdolni*, PWM 1979.

LITERATURA POMOCNICZA

16. W. Chmielowska: *Z zagadnień nauczania gry na fortepianie*, PWM 1963.
17. M. Eisenberg: *Współczesna technika gry na wiolonczeli*, PWM 1981.
18. H. Neuhaus: *Sztuka pianistyczna*, PWM 1970.
19. Cz. Sielużycki: *Ręka pianisty. Fizjologiczne podstawy techniki*, PWM 1982.
20. K. Wiłkomirski: *Technika wiolonczelowa a zagadnienia wykonawstwa*, PWM 1966.

Szkoła Muzyczna I stopnia nr 1. im. St. Wiechowicza w Krakowie

Sekcja Smyczkowa

Program nauczania

Przedmiot główny – skrzypce

Cykl czteroletni

Program nauczania na skrzypcach w cyklu czteroletni naszej szkoły oparty jest na „Programie nauczania dla szkół muzycznych I stopnia, Przedmiot główny – skrzypce” dla cyklu sześcioletniego (wydanym i zatwierdzonym do użytku przez Departament Szkolnictwa Artystycznego Ministerstwa Kultury i Sztuki w roku 1997, autorstwa prof. Pawła Puszkę).

Program poszczególnych klas obejmuje:

Klasa I – program klasy 1 i 2 cyklu sześcioletniego

Klasa II – program klasy 3 i 4 cyklu sześcioletniego

Klasa III – program klasy 5 cyklu sześcioletniego

Klasa IV – program klasy 6 cyklu sześcioletniego